

## EMLÉKEZÉS MINDSZENTY BÍBOROS ÉDESANYJÁRA

Összeállította: Dr. Perger Gyula  
Martinus Kiadó, Szombathely 2012. 331 p.

Vecsey József (Nemeshegyes, Zala vármegye, 1913. november 11. – St. Gallen, Svájc, 1977. május 24.)<sup>1</sup> szombathelyi egyházmegyes pap, akinek élete kezdetétől fogva szoros kapcsolata volt Mindszenty Józseffel, egészen a bíboros haláláig, ezt a könyvét először 1970-ben adta ki a svájci Sankt Gallenben. Nagy hiányt pótol a szombathelyi Martinus Kiadó, hogy a könyvet újra közzétette, mert ezidáig – bár A Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (www.ppek.hu) jóvoltából letölthető interneten –, gyakorlatilag elérhetetlen volt szűkebb honunkban, ugyanúgy, mint Mindszenty József Napi Jegyzetei (amit Csonka Emil gondozásában a Mindszenty Alapítvány adott ki székhelyén, Liechtensteinben, Vaduzban 1979), pedig mindegyik elsődleges forrás Mindszentyre (utóbbi az amerikai követségi tartózkodásra).

Vecsey József életét mintegy keretezi Mindszentyvel való személyes kapcsolata. Még Pehm apátplébános úr korában, 13 évesen találkozott vele, mint e könyv elején is olvasható, és az ő jóvoltából – hadiárvaként –, a szombathelyi premontrei gimnáziumban végezhette gimnáziumi tanulmányait. A papi hivatást választva, első dispoziója volt, hogy Pehm apátplébános úr káplánja lehetett Zalaegerszegen, a híres-neves Pehmináriumban. Majd Szombathelyre kerülvén, a teológiai főiskola tanárjaként is ismételten látogatta Zala vármegye főpapját, mintegy püspöki összekötőként. Innen személyes kapcsolata Mindszenty édesanyjával, Kovács Borbála asszonnyal (aki 85 éves korban halt meg, 1960. február 5-én), akinek Treffner Évához New Yorkba írt korabeli leveleit megszerezte, angolul egy válogatás formájában kiadatta,<sup>2</sup> majd az általa gondozott Mindszenty Okmánytárba<sup>3</sup> és Mindszenty Dokumentationba<sup>4</sup> is fölvette. 1952-ben távozott Nyugatra. Amikor hírét vette, hogy Mindszenty bíboros Budára érkezett, 1956. november 1-jén tiszteletét tette nála és környezetében maradt a forradalom napjaiban. Mindszenty bíboros felhatalmazó soraival távozott ismét, emigráns életében fontos szerepet töltött Mindszenty szellemi hagyatékának gondozása.<sup>5</sup> Mindszenty bíboros 1971. október 23-án érkezett

- 
- 1 Életrajzához és irodalmi működéséhez lásd: BORBÁNDI Gyula: *Vecsey József*, in: Magyar Katolikus Lexikon XVI (2009) 907–908.
  - 2 SHUSTER, George Naumann: *In Silence I Speak. The Story of Cardinal Mindszenty Today and of Hungary's "New Order"*. New York, Farrar, Straus and Cudahy, [1956.] 296. Az édesanya leveleit lásd a 79–86. oldalakon. Lásd Dalos Patrik recenzióját in: *Katolikus Szemle* (Róma) 8 (1956) 185. G. N. Shuster könyve megjelent 1959-ben németül, továbbá spanyol, portugál, arab, kínai, vietnami és egyik indiai nyelven is.
  - 3 VECSEY, József: *Mindszenty Okmánytár; Pásztorlevelek, beszédek, nyilatkozatok, levelek*, München, Ledermüller Oliver, 1957. 3 kötet. Függelék: Az édesanya harca fiáért, III. kötet, 321–328. oldalak. A levelek 1949. március 3. – 1955. május 25. között keltek.
  - 4 Josef VECSEY – Johann SCHWENDEMANN: *Mindszenty-Dokumentation*. Sankt Pölten 1956. 3 kötet. (1956. 1957. 1959.). Lásd: *Die Mutter kämpft um ihren Sohn*, III. 301–310.
  - 5 Fontosabb további irodalmi munkássága: Josef VECSEY: *Der Prozess Mindszenty*, München 1961. – *Kardinal Mindszenty. Beiträge zu seinem siebzigsten Geburtstag*, szerk. Josef VECSEY, Donau Verlag München 1962. Fontos az egyik általa írt fejezet: *Die Gefangenschaft des Kardinals*, i. h., 205–228. továbbá a korábbi bibliográfiá általa írt értékeléséhez: i. h., 299–319. – Josef VECSEY, *Der Lebensweg Kardinal*

Bécsbe, a Pázmáneumba. Egészen 1975. május 6-án bekövetkezett haláláig Vecsey József volt az ő első titkára.<sup>6</sup>

Vecsey József e kötetben nem csupán az édesanya kapcsolatát dokumentálta fiával, amint a címadásból következtethetnénk. Bőven idéz Mindszentynek általa gondozott szellemi hagyatékából, ismerteti politikai tevékenységét, személyes sorsának alakulását, és jegyzeteiben kitér az 1945–1948 közti közélet eseményeinek egyes állomásaira is. Ezekben szubjektív nézeteit találjuk elsősorban, amelyet a történeti kutatás azóta másként lát, pl. a „haladó katolikusokról”<sup>7</sup> Nagy Töhötöm „tapasztalatlanságáról, önfejűségéről, poli-

---

*Mindszenty's bis 1971*, in: *Kardinal Mindszenty: Das Gewissen der Welt*, Würzburg 1972. 9–60. – Joseph VECSEY, *Mindszenty, the Man*, St. Louis 1972.

- 6 Mészáros Tibor csak később csatlakozott hozzá, a bíboros kifejezett meghívására. Az ő napi jegyzetei Hetényi Varga Károly jóvoltából ismertek: MÉSZÁROS Tibor: *Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései*, S. a. r. HETÉNYI VARGA Károly, Pécs 1997. <http://www.ppek.hu> – Továbbá: MÉSZÁROS Tibor: *A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975)*, s. a. r. HETÉNYI VARGA Károly, Abaliget 2000. <http://www.ppek.hu> – Amint máshol kifejtettük, a két kötet között időnként egyes részletek eltérő módon vannak előadva. A kéziratos hagyaték sorsa, ahol e következtetéseknek utána lehetne nézni, egyelőre ismeretlen.
- 7 Néhány előfordulása, az „Elvesztettem az egyetlen fiamat” c. fejezetben, az 1970. évi eredeti kiadás 132–133. oldala és a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szövege szerint. (A 2012. évi új kiadásban szövegváltozatot találunk, ezeket félkövérrel szedjük.):

„Több jel arra mutat, hogy a magyar kommunisták elhamarkodva állapították meg Mindszenty bíboros le tartóztatásának időpontját. A primást ugyanis abban a pillanatban vették őrizetbe, amikor a magyar »**haladó katolikusok**« kiküldöttje Budapestről megérkezett Rómába. Ők ugyanis többször tárgyaltak a kommunistákkal a »**Mindszenty-ügy**« megoldásáról, és a **gyakori »dialógusok**« eredményeképpen osztották azt a marxista véleményt, hogy a magyar katolicizmus az új politikai helyzetben csak akkor lesz képes a »**békes koegzisztenciára**«, ha Mindszenty primás távozik a magyar egyház éléről. Ezért, mikor 1948 decemberében nyilvánvalóvá vált, hogy a kommunisták minden áron eltávolítják Mindszenty primást **útjukból**, a haladó katolikusok elérkezettnek látták az időt arra, hogy a Szentszéktől kérjék a Mindszenty-ügy megoldását. Természetesen a kommunistákkal együtt azt vélték, hogy a féléves rágalomhadjárattal nemcsak a **hazai meg a világ-közvéleményt**, hanem magát a Vatikánt is előkészítették a bíboros letartóztatására. Mindszenty ellen a haladó katolikusok már **előzőleg is eleget** áskálódtak Rómában. A primás **ugyanis** éberségével és **világos** útmutatásaival állandóan elejét vette alattomos **mételyezésüknek**, úgyhogy megbízóiknak csak **szánalmas** eredményt tudtak felmutatni. Tagadhatatlan, hogy »**beadványaikkal**« némely vatikáni beosztottnál **tudtak olyan kételyt támasztani**: vajon nem Mindszenty primás »**merev**« magatartásából fakadnak-e az állam és egyház közti ellentétek? A haladó katolikusok **erre építettek** és 1948 decemberében **felkínálták a kommunista kormánynak szolgálataikat a Mindszenty-kérdésnek Rómában történő elintézésére**. Szinte biztosra vették, hogy a Vatikán a kiélezett helyzetben visszahívja Mindszentyt a magyar egyház éléről. Egy magyar jezsuitát küldtek »**követül**«, aki **karácsony tővében érkezett meg az örök városba, aki szinte ki sem pihente még** az utazás fáradalmait, amikor 1948. december 26-án este szűk baráti körében **hallja**, hogy a budapesti kormány letartóztatta Mindszenty **bíboros-primást**. A hír észrevehetően meglepte és zavarában a következő kijelentést tette: »*Az ostobák most művelték ezt, amikor én éppen megérkeztem Rómába!*«

Nem is kétséges, hogy az elhamarkodott intézkedés mögött a következő bolsvista szándék húzódott meg: **kikapcsolni** a tárgyalásokból a bíborost és nélküle, sőt »**beismerő**« vallomásaival a kezükben tárgyalni a Szentszékkal. Nyilván az előre kidolgozott, félrevezetésre szánt taktikához igazodott a belügyminisztérium, amikor december 29-én kiadta a »**nyomozás**« eredményét. Eszerint a magyar primás köztársaság-ellenes összeesküvést szervezett, idegen államok javára kémkedett és valutáris visszaéléseket követett el. A jelentés **ügy végződött, hogy »Mindszenty József esztergomi érsek az eléje tárt terhelő adatok súlya alatt beismerő vallomást tett.**

Rómában persze átláttak a szinte gyerekes kommunista **fogáson** és XII. Pius pápa intézkedésére a magyar haladó katolikusok követével nem a primás leváltásáról, hanem egy 1949. január 2-án keltezett pápai levél

tikai éretlenségéről”, továbbá Mócsy Imre SJ fontos vatikáni missziójáról 1948. decemberében.<sup>8</sup>

Vecsey József kötetének olvasása a *déjà vu* érzetével töltött el: Mindszenty József, *Emlékirataim* c. munkájának első fogalmazványát tarthatjuk a kezünkben. Erről tanúskodik a számtalan szó szerinti átvétel, amelyeket főleg az idézetekben találunk. Egy alapos nyelvi elemzés lenne szükséges ahhoz, hogy az emlékiratok szövegének keletkezését dokumentálhassuk. Elégséges azonban annak az ismerete, hogy Mindszenty az emlékiratok szó alatt 1971 decemberéig a történelmi munkáit is értette – az amerikai dokumentumok végig a *Memoirs* szót használják, átvéve az ő elnevezését, és követhető a kézirat folyamatos gyarapodása –, és a nagy nyilvánosság által ismert és 1974 őszén megjelent emlékiratok csak ennek az utolsó kötetét jelentik. Ami azt is jelenti, hogy a végleges emlékiratok kézírata akkor keletkezett, amikor Mindszenty és Vecsey a Pázmáneumban együtt dolgoztak rajta.

Vecsey József az 1970. évi kiadásban saját fordításában közzétette XII. Pius pápa 1956 forró őszén kelt három enciklikájának részleteit.<sup>9</sup> Ebben az újra kiadott, de nem reprint szövegben azonban Rihmer Zoltán fordításában találjuk meg a teljes enciklika-szöveget. Dr. Perger Gyula azonban nem említi előszavában, hogy átvette azokat a szövegeket, amelyeket a Szent István Társulat tett közzé az 50. évforduló alkalmából, 2006-ban.<sup>10</sup> Ugyanígy említés nélkül hagyta, miért nem került bele az az új kiadásba eredeti kiadás függelékének első alfejezete: „Veszélyben a menedékhely”,<sup>11</sup> amelynek tanulmányozása utólag azért is hasznos lehet, mert megtudhatjuk belőle, hogy 1970-ben a magyar papi emigrációs jeles személyisége, a Münchenben élő Fábrián Károly még emlékezett König bíboros első látogatásának pontos esztendejére: 1963.<sup>12</sup> Nem találunk utalást az új kiadásban arra sem, hogy a szöveget milyen szempontok szerint változtatta meg. A fentebb jegy-

---

továbbításáról tárgyaltak, amelyben a Szentatyá megtiltotta a magyar püspököknek, hogy a kommunisták ajánlatára velük tárgyalásokba bocsátkozzanak.”

8 Néhány részlet: „Nagy Töhötöm veszélyes és végig nem gondolt politikai szerepével egyre inkább a kommunisták ellenőrzése alá juttatta a KALOT-ot [...] lélekszakadva rohant orosz barátaihoz, hogy kivétesse a KALOT-ot a feloszlatandó egyesületek jegyzékéből. [...] beleesett a magaásta verembe. Elkeseredésében és szegényében mindenütt terjesztette, amit az oroszok mondtak neki: a KALOT kimúlását végső fokon Mindszenty bíboros »oktalan« egyházpolitikai magatartásával idézte elő (!)[...] Közben egy egész éven keresztül Nagy Töhötöm többször is átlépte feketén a nyugati határt – persze az oroszok tudtával és engedélyével – és ilyenkor mindig eljutott Rómába is. Ott felelőtlenül előadta rendtársai körében – természetesen az orosz titkosrendőrség tisztjeitől kapott értesülései alapján – hogyan alakult át az egyházüldöző szovjet hatalom humánus és békés hódítóvá. Otthon pedig arról számolt be római útjai után, hogy a Vatikánban elítélik a magyar katolicizmusnak elutasító magatartását a kommunizmussal szemben, mivel attól félnek, hogy az változást idézhet elő az oroszoknak a vallással szembeni humánus és békés magatartásában.” 1970. évi kiadás szövege, félkövérrel jelezzük az eltéréseket. A 2012. évi kiadás (93sk.) itt nagyobb mértékben belenyúlt a szövegbe, tompítva annak eredeti élet.

9 Függelék III. Idézetek pápai szövegekből, 254ss.

10 *Erősítsd testvéreid!* – Magyar vonatkozású pápai üzenetek 1456-ból és 1956-ból, Szerk. MÉSZÁROS István, Szent István Társulat, Budapest 2006.

11 1970. évi kiadásban 225–230. A 230. oldalon olvashatjuk, hogy „A fenti interjú megjelent az Életünk 1970. március 1-i számában”.

12 És nem 1962, amint az Csonka Emil téves olvasatában (Napi jegyzetek, lásd fentebb), elterjedt. Lásd: FEJÉRDY András: *König bíboros első találkozása Mindszenty Józseffel*, in: „Isten Szolgája”. Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról, Budapest, Parlament, 2006. november 4., Lakitelek, 2007. 79–108.

zetben hozott idézetekben a szövegvariánsokat táblázatba rendezve a következőket találhatjuk:

1970. évi kiadás	2012. évi új kiadás
„haladó katolikusok”	haladó katolikusok
„Mindszenty-ügy”	Mindszenty-ügy
a gyakori „dialógusok”	tárgyalások
békés együttműködésre	„békés koegzisztenciára”
magyar Egyház	magyar egyház
Ezért, mikor 1948 decemberében	Ezért, amikor 1948 decemberében
eltávolítják Mindszenty primást útjukból,	eltávolítják Mindszenty primást a magyar Egyház éléről,
hazai meg a világgözüvéleményt,	magyar és a külföldi közvéleményt,
Vatikánt is előkészítették	Vatikánt is felkészítették
már előzőleg is eleget áskálódtak Rómában	már korábban is sokat áskálódtak Rómában
A primás ugyanis éberségével	A primás azonban éberségével
és világos útmutatásaival	egyértelmű útmutatásaival
állandóan elejét vette alattomos mételyezésüknek	elejét vette alattomos terveiknek
csak százalmas eredményt	csak gyenge eredményt
„beadványaikkal”	beadványaikkal
némely vatikáni beosztottnál tudtak olyan kételyt támasztani	egyes vatikáni beosztottakat elbizonytalanítottak
„mrev”	mrev
A haladó katolikusok erre építettek	A haladó katolikusok ezt kihasználták
felkínálták a kommunista kormánynek szolgálataikat a Mindszenty-kérdésnek Rómában történő elintézésére.	Rómában történő elintézése céljából felkínálták szolgálataikat a kommunista kormánynek.
„követül”	követül
karácsony tövében érkezett meg az örök városba	karácsonykor érkezett meg Rómába
aki szinte ki sem pihente még	Még szinte ki sem pihente
szük baráti körében hallja	szük baráti körében értesült arról
bíboros-primást	bíboros primást
kikapcsolni a tárgyalásokból a bíborost	kiiktatni a tárgyalásokból a bíborost
„nyomozás”	nyomozás
közüársaságellenes	közüársaság ellenes
szinte gyerekes kommunista fogáson	szinte gyerekes kommunista terven
velük tárgyalásokba bocsátkozzanak	tárgyalásokat kezdenek velük

Itt azt látjuk, hogy a főszövegben, nem a jegyzetben, mint a fentebb hozott másik idézet, szövegvariánssal találkozunk, amely az eredeti szöveget nem csupán helyesírási, nem csupán stiláris szempontból, hanem lényeges tartalmi szempontból változtatta meg. Ezért ez a kiadás nem tekinthető új kiadásnak, hanem egy újabb szövegváltozatnak. Legalábbis kétséges, hogy a hagiográfus szándéka volt-e, hogy a történeti kutatás által már meghaladott véleményeket újra, változtatás nélkül tegyen közzé. Vecsey József 1970-ben lehetett szubjektív, de ha az új kiadás ilyen mértékben hozzányúlt az eredeti szöveghez, akkor szaktörténészeket is be kellett volna vonni az új szöveg gondozásába, de legalábbis jelezni kellett volna.

A kutatás számára további teendő marad annak tisztázása, hogy összességében hány levelet írt Pehm Jánosné Kovács Borbála, Pehm-Mindszenty József édesanyja, Treffner Évának New Yorkba.<sup>13</sup> Továbbá az is, hogy a pártállam éber őrei nem őrizték-e meg példányokat belőle, amelyek valamely mai közgyűjteményben (ÁBTL?) netán elérhetőek. Ha pedig valaki össze akarná vetni Vecsey szövegét az 1974-ben megjelent *Emlékirataim*-ével, célszerű, hogy az 1970-ben megjelent első kiadást használja, mert filológiai szempontból ez az új kiadás nem mérvadó.

Somorjai Ádám OSB

## FORRÁSOK AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ÉS MINDSZENTY BÍBOROS KAPCSOLATÁHOZ

### Somorjai Ádám könyveiről

Az utóbbi három évben, 2007 és 2010 között Somorjai Ádám 5+1 könyvet publikált a Szentszék és Mindszenty József kapcsolatáról. Ezek a munkák elsődlegesen forráskiadványok, de elemzéseket is tartalmaznak, vázolva a szerző álláspontját. A kötetek közül 3+1 egy sorozatba illeszkedik.<sup>1</sup> A trilógia első kötete rövidített változatban – a forrásokat eredeti nyelven közlő rész elhagyásával – is megjelent.<sup>2</sup> A másik két könyv nem a sorozat része, de hasonló elveket követ. Az egyik egy nagyobb, tizenöt kötetesre tervezett forrás-

13 A Magyarországi Mindszenty Alapítvány Levéltárába összesen ötven levél került be, ezekből az újabb szerzők csak válogatást közöltek. Ugyanott nyoma van három olyan levélnek, amelyet Pehm Jánosné unokaöccsének Légrády Józsefnek küldött, szintén az Egyesült Államokba, és amelyből kettőnek tárgya a fiánál tett látogatása, egynek pedig fia szerzői jogi kérdései.

1 *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty. Documenta 1956–1975* – Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása 1956–1975. A kötetek: *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty. Documenta 1971–1975*. – Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása 1971–1975. Tanulmányok és szövegközlések, Pro manuscripto, Roma, 2007, 278 p.; *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, II. Documenta 1956–1963*. – Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása, II. Tanulmányok és szövegközlések, METEM, Bp., 2009, 264 p.; *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/1., Documenta 1963–1966*. – Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása, III/1. Tanulmányok és szövegközlések, METEM, Bp., 2010, 548 p. A harmadik rész két kötetes, ebből a második kötet még megjelenésre vár. (a továbbiakban: *Sancta Sedes et Cardinalis*)

2 *Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József, 1971–1975*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2008, 176 p.